

Text pre výstavu Škola – základ života 2, Satelit, Hurbanove kasárne, Bratislava 8. 10. – 1. 11. 2015

Ján Čalovka

Školské práce Jána Čalovku z čias jeho štúdia na Strednej škole umeleckého priemyslu v Bratislave (1952 – 1956) sa nedochovali. Jeho „školská“ príprava bola iná ako väčšiny slovenských dizajnérov vzhľadom na okolnosti doby. Zaradenie na túto výstavu zdôvodňuje úspešná súčinnosť praxe učňa – pasiaru v n. p. Sandrik v Hodruši-Hámroch, kam prišiel ešte na prelome rokov 1949/50, vzdelávania na umeleckej škole a tuteurstva riaditeľa fabriky, ktorý cielene kontroloval jeho pokroky v poznávaní fabrických technológií, ale vyslal ho aj na študijnú cestu do pražského umelecko-priemyselného múzea. Táto predvídavosť pomohla Jánovi Čalovkovi, aby sa z neho stal z neho technologicky, technicky aj remeselne dobre pripravený dizajnér schopný riešiť nielen drobný predmet ako je príbor, ale neskôr zasiahnuť aj do dizajnu veľkých strojárskych celkov.

Z jeho rozsiahlej tvorby je možné na limitovanom priestore výstavy ukázať len malú časť. Výber pozostáva z jeho príboru Brusel, ktorý je najdlhšie vyrábaným slovenským produktom, z ukážky z jeho málo jeho známeho dizajnu obuvi a rovnako neznámeho podielu na vývoji riečnych lodí.

Najstarší dizajn Jána Čalovku z roku 1958 – príbor „päťdesiatosmička“ Brusel – je aj jeho najznámejším. Navrhol ho len dva roky po skončení školy ako 22-ročný. Pôvodne vznikol ako súčasť kolekcie stolovacieho riadu pre Expo 1958 v Bruseli, ktorú v Sandriku pripravovali ako štátnu zákazku. Tam sa však napokon nedostal, ale začal sa vyrábať krátko po svetovej výstave. Podľa informácií bývalého pracovníka Sandriku sa vyrábalo asi do roku 2007 (ale už nie v Sandriku), teda takmer 50 rokov a za ten čas, ako uvádzal sám Ján Čalovka, sa ho vyrobilo 40 miliónov kusov. Súbor v kazete zo zbierok SMD pochádza pravdepodobne z raných 70. rokov. Výroba takeého množstva príboru vyžadovala opakovanú výrobu razníc podľa výkresov, ktoré vznikali až do 90. rokov, ako to dokladá technický výkres zapožičaný zo zbierok Jána Čalovku ml.

Počas pôsobenia v Sandriku navrhol Ján Čalovka množstvo príborov pre domácnosti ale aj pre hotely a reštaurácie, na ktoré sa Sandrik tradične zameriaval. Jeho ďalšie príbory zo 60. a 70. rokov boli čoraz elegantnejšie a Čalovka na nich skúšal svoju výtvarnú kreativitu a experimentoval. K príboru ako zaujímavej dizajnerskej úlohe sa vracal aj v neskorších rokoch, keď už nepracoval v Sandriku. Dostal sa až k príboru – objektu, ktorý nebol určený na praktické použitie, ale prezentoval dizajnérovu schopnosť pracovať s hmotou, proporciami a technickým riešením detailov.

V zbierkach múzea dizajnu je kolekcia návrhov topánok – zvršky topánok na drevených kopytách a niekoľko modelov, ktoré sám autor daroval SCD v roku 2005. Kolekciu dopĺňa ukážka spôsobu predkladania návrhov pre ÚRKOP a Závody 29. augusta Partizánske – temperové kresby v mierke 1:1 s jeho podpisom a číslom, ktoré dokladá, že daný produkt sa dostal do výroby. Dnes sa už nedá zistiť, koľko topánok J. Čalovka navrhol – podľa fotiek a kresieb v archíve jeho syna J. Čalovku ml. to boli možno aj stovky návrhov. Jeho výtvarná obrazotvornosť spolu o schopnosťou vyrovnávať sa s limitmi formy, elegantné komponovanie strihu topánky, farebná skladobnosť a riešenie kompozície na malej ploche, hravosť... sú až prekvapujúce. J. Čalovka každý návrh nielen nakreslil, vytvoril „strih“ jednotlivých častí topánky a aplikoval ho na drevené kopyto, ktorého formu sám navrhol.

Poslednou časťou práce J. Čalovku sú jeho návrhy lodí a korčekového vodného bagra, ktoré vznikli v rámci spolupráce so Slovenskými lodenicami v Komárne. Ján Čalovka a Igor Didov boli hlavnými osobnosťami v dizajnerskom tíme, ktorý spolupracoval s konštruktérmi lodí Ing. Miroslavom Snitkom a Ing. Zdenkom Jedličkom. Obaja páni dodnes veľmi oceňujú pôsobenie J. Čalovku a I. Didova ako zásadné a „osvetové“ – priniesli dizajn do tvorby lodí. Prezentované technické kresby a fotografie dokladajú množstvo technickú zručnosť a predstavivosť J. Čalovku, ktorý bol schopný podujat' sa na navrhovanie lodí. Výsledný produkt bol prienikom dizajnu a technických parametrov, ktoré určovala konštrukcia lode. Čalovka navrhoval aj interiéry lodí a prototyp vybavenia lodnej kajuty.

Adriena Pekárová